

LIVANDA KONFESSIONALIZMGA QARSHI IJTIMOIIY-SIYOSIY HARAKATLAR: AN'ANAVIY TIZIM VA SEKULYAR-REFORMISTIK QARASHLAR TO'QNASHUVI

Dilbarjonov Şoxrux Ramzjon ögli

Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Mazkur tezis Livanda konfessionalizmga qarshi ijtimoiy-siyosiy harakatlarning shakllanishi va 2019-yilgi noroziliklar misolida an'anaviy hamda sekulyar-reformistik qarashlar qarama-qarshiligini o'rganadi. Fuqarolik jamiyati, yoshlar, yangi ijtimoiy harakatlar va siyosiy islohot talablari tahlil qilinib, konfessional tizimni bekor qilish yoki uni integrativ mexanizmlar orqali yangilash istiqbollari tarixiy jihatdan ham baholanadi.

Kalit so'zlar: Livan, konfessionalizm, fuqarolik jamiyati, sekulyarizm, ijtimoiy harakatlar.

Abstract. This thesis explores the emergence of socio-political movements challenging confessionalism in Lebanon and examines the confrontation between traditional and secular-reformist visions through the 2019 protests. It analyzes civil society, youth activism, new social movements, and demands for political reform, while assessing prospects for transforming confessional governance through more inclusive and integrative mechanisms.

Keywords: Lebanon, confessionalism, civil society, secularism, social movements.

Kirish

Livandagi zamonaviy siyosiy inqirozni faqat davlat institutlari faoliyatidagi muammolar yoki iqtisodiy tanglik bilan izohlash yetarli emas. Mamlakatdagi siyosiy tizimning asosini tashkil etuvchi konfessionalizm jamiyatning siyosiy, ijtimoiy va madaniy tuzilishiga chuqur singib ketgan. Shu bois davlat boshqaruvi va siyosiy vakillikni isloh qilish masalasi bevosita jamiyatning diniy identifikatsiyasi, fuqarolik tushunchasi va siyosiy madaniyatini qayta ko'rib chiqish masalasiga aylanadi.

2019-yil oktabrida boshlangan ommaviy noroziliklar ushbu jarayonning eng yorqin namoyonlaridan biri bo'ldi. Namoyishlarning dastlabki sabablari iqtisodiy qiyinchiliklar bilan bog'liq bo'lsa-da, noroziliklar tez orada konfessional siyosiy tizimga, an'anaviy siyosiy elitalarga va diniy mansublik asosida shakllangan siyosiy vakillikka qarshi umumiy harakatga aylandi.

Mazkur tezisning maqsadi Livanda konfessionalizmga qarshi ijtimoiy-siyosiy qarashlarning shakllanishi va rivojlanishini, fuqarolik jamiyati hamda yoshlar harakatining

o'rnini, shuningdek an'anaviy konfessional va sekulyar-reformistik diskurslar o'rtasidagi qarama-qarshilikni tahlil qilishdan iborat.

Konfessional tizimga qarshi qarashlarning shakllanishi

Konfessionalizmga qarshi fikrlar Livanda 2019-yilda birdaniga paydo bo'lgan hodisa emas. Uning ildizlari fuqarolar urushidan oldingi davrlargacha borib taqaladi. Konfessionalizmning jamoalararo chegaralarni mustahkamlashi, diniy mansublikni fuqarolik identitetidan ustun qo'yishi va jamiyatdagi guruhlar o'rtasidagi ajralishni davom ettirishi uning tanqidchilarining asosiy e'tirozlaridan bo'lgan.

Fuqarolar urushidan keyingi 1990-yillarda konfessionalizmni ochiq tanqid qiluvchi turli guruhlar shakllandi. Ularning dastlabki faoliyati fuqarolik huquqlari, ayollar huquqlari, ekologiya va ijtimoiy masalalar bilan bog'liq bo'lib, siyosiy ta'siri nisbatan cheklangan edi. 2005-yilda Suriya qo'shinlarining Livandan chiqishi va fuqarolik jamiyati uchun yangi imkoniyatlarning paydo bo'lishi ushbu guruhlarining faollashishiga sharoit yaratdi.

Shu tariqa konfessionalizmga qarshi harakat asta-sekin alohida ijtimoiy masalalarni ko'taruvchi kichik guruhlardan siyosiy tizimni isloh qilishni talab qiluvchi kengroq harakatga aylandi.

Fuqarolik jamiyati va yangi ijtimoiy harakatlar

Livanda konfessionalizmga qarshi kurashda fuqarolik jamiyati tashkilotlari muhim rol o'ynadi. Turli nodavlat tashkilotlar, talabalar klublari, fuqarolik koalitsiyalari va norasmiy guruhlar davlatning hisobdorligi, saylov tizimini isloh qilish, korrupsiyaga qarshi kurash va konfessionalizmni qisqartirish kabi masalalarni ilgari surdilar.

2011-yilgi Arab bahori davrida ham Bayrutda konfessional tizimni bekor qilishni talab qiluvchi namoyishlar tashkil etildi. 2013-yildan boshlab parlament vakolatining konstitutsiyaga zid ravishda uzaytirilishiga va saylovlarning kechiktirilishiga qarshi noroziliklar kuzatildi. 2015-yilgi chiqindi inqirozi esa davlat boshqaruvining samarasizligini ochib berib, ijtimoiy norozilikni siyosiy tizimni isloh qilish talabi bilan bog'ladi.

Mazkur jarayonlar 2019-yilgi noroziliklarning ijtimoiy va siyosiy zaminini yaratdi. Demak, 2019-yilgi "inqilob"ni alohida hodisa emas, balki bir necha o'n yillik davomida shakllangan ijtimoiy-siyosiy noroziliklarning yangi bosqichi sifatida baholash mumkin.

An'anaviy va sekulyar-reformistik diskurs

Livandagi siyosiy qarama-qarshilikning muhim jihati ikki xil siyosiy tasavvurning mavjudligidir. Bir tomonda konfessional tizimni mamlakatning tarixiy, madaniy va siyosiy o'ziga xosligini saqlab turuvchi mexanizm sifatida ko'ruvchi an'anaviy qarash mavjud. Ikkinchi tomonda esa fuqarolikni diniy mansublikdan ajratish, davlat va din

munosabatlarini qayta ko'rib chiqish va siyosiy vakillikni kengaytirishni taklif qiluvchi sekulyar-reformistik qarash shakllandi.

An'anaviy diskurs tarafdorlari konfessional tizimdan voz kechish yangi beqarorlik, parchalanish yoki jamoalararo ziddiyatlarni kuchaytirishi mumkinligini ta'kidlaydi. Bu nuqtayi nazar Livanning fuqarolar urushi tajribasi va jamiyatdagi diniy muvozanatning nozikligi bilan bog'liq.

Sekulyar-reformistik diskurs esa fuqarolikni diniy mansublikdan ajratishni taklif qiladi. Ushbu qarashga ko'ra, davlat va fuqaro o'rtasidagi munosabat vositachi konfessional guruhlar orqali emas, bevosita fuqarolik tamoyillari asosida qurilishi kerak. Namoyishchilar davlatning sekulyar bo'lishi, teng huquqlilik, ayollar huquqlari va individual erkinliklarni kengaytirish kabi masalalarni ilgari surdilar.

Yoshlar va ijtimoiy qadriyatlarning o'zgarishi

Konfessionalizmga qarshi harakatning muhim xususiyatlaridan biri yosh avlodning siyosiy qarashlaridagi o'zgarishdir. 1990-yillarning oxirida Livan yoshlari o'rtasida olib borilgan tadqiqotlar milliy identifikatsiyaning kuchaygani, individualizm, tenglik, demokratiya, gender tengligi va shaxsiy erkinlikka bo'lgan e'tibor oshganini ko'rsatgan.

Mazkur tendensiyalar 2019-yilgi noroziliklarda ham o'z ifodasini topdi. Yoshlar o'zlarini ma'lum bir konfessional jamoaning vakili sifatida emas, balki huquqlarga ega bo'lgan fuqarolar sifatida namoyon qilishga intildilar. Bu esa Livan jamiyatida identifikatsiyaning asta-sekin o'zgarayotganidan dalolat beradi.

Shu nuqtayi nazardan, konfessionalizmga qarshi harakatni faqat siyosiy elitalarga qarshi norozilik sifatida emas, balki jamiyatdagi qadriyatlar transformatsiyasining natijasi sifatida ham baholash mumkin.

2019-yilgi noroziliklar: yangi bosqich

2019-yil 17-oktabrida boshlangan namoyishlar Livan tarixidagi eng yirik ommaviy noroziliklardan biriga aylandi. Iqtisodiy inqiroz namoyishlarning bevosita sababini tashkil etgan bo'lsa-da, harakat tez orada siyosiy tizimning tub mohiyatini muhokama qilish darajasiga ko'tarildi.

Namoyishchilar faqat hukumatni almashtirish yoki iqtisodiy islohotlarni talab qilish bilan cheklanmadilar. Ular konfessional tizimni o'zgartirish, siyosiy elitalarni yangilash, fuqarolik huquqlarini kengaytirish va davlatni diniy guruhlar vositachiligidan xalos qilish masalalarini ilgari surdilar.

Shu bilan birga, harakatning zaif tomoni ham mavjud edi: u yagona tashkiliy markazga, aniq siyosiy dasturga va barqaror siyosiy vakillikka ega emas edi. Harakat turli fuqarolik guruhlari, nodavlat tashkilotlar va norasmiy koalitsiyalardan iborat bo'lganligi sababli uning mavjud siyosiy tizimga muqobil kuch sifatida institutsional shakllanishi qiyin kechdi.

Konfessionalizmni bekor qilishmi yoki isloh qilishmi?

Livan uchun eng murakkab masala konfessionalizmni to'liq bekor qilish yoki uni qayta shakllantirish masalasidir. Konfessionalizm davlat va jamiyat tuzilishiga chuqur singib ketgani sababli uni qisqa muddatda tugatish siyosiy bo'shliq va beqarorlikni kuchaytirishi mumkin.

Shu bois yuklangan maqolada konsotsional tizimni butunlay rad etishdan ko'ra, uning ayrim mexanizmlarini integrativ yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish imkoniyati ko'rib chiqiladi. Bunda siyosiy vakillikni kengaytirish, turli jamoalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish va yangi ijtimoiy guruhlarining siyosiy jarayonga kirib kelishini ta'minlash muhim hisoblanadi.

Konsotsional va markazlashtiruvchi-integrativ mexanizmlarni birlashtiruvchi gibril model Livan sharoitida istiqbolli yo'nalishlardan biri sifatida ko'rsatiladi. Bunday yondashuv konfessional guruhlarining mavjudligini inkor etmasdan, ularning siyosiy monopoliyasini kamaytirish va jamoalararo hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Livandagi konfessionalizmga qarshi ijtimoiy-siyosiy harakatlarning shakllanishi mamlakat jamiyatida chuqur ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar yuz berayotganini ko'rsatadi. 1990-yillarda cheklangan fuqarolik tashabbuslari sifatida boshlangan jarayon 2005-yildan keyin kengayib, 2011, 2013, 2015-yillardagi namoyishlar orqali 2019-yilgi ommaviy harakatga olib keldi.

2019-yilgi noroziliklarning tarixiy ahamiyati shundaki, ular iqtisodiy muammolarni konfessional siyosiy tizimning umumiy inqirozi bilan bog'ladi. Harakat fuqarolik, tenglik, sekulyar davlat va siyosiy ishtirok kabi masalalarni kun tartibiga olib chiqdi. Biroq konfessionalizmning tarixiy va ijtimoiy ildizlari chuqurligi hamda reformistik harakatning yagona siyosiy tashkilot sifatida shakllanmagani tizimni tezkor ravishda o'zgartirish imkoniyatlarini cheklaydi.

Shunday qilib, Livanning kelajakdagi siyosiy rivojlanishi konfessional tizimni oddiygina bekor qilishdan ko'ra, uning fuqarolik vakilligi, siyosiy inklyuzivlik va jamoalararo hamkorlikni kuchaytiruvchi yangi mexanizmlar bilan qayta uyg'unlashtirilishiga bog'liq bo'lishi mumkin. Bunday yondashuv konfessionalizmning tarixiy rolini hisobga olgan holda, uning davlat boshqaruvi va fuqarolik hayotiga salbiy ta'sirini kamaytirishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bahlawan N. *Nowe ruchy społeczne wobec systemu politycznego w Libanie po 1990 roku*. Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN, Warszawa, 2019.
2. Faour M. *The Silent Revolution in Lebanon: Changing Values of the Youth*. American University of Beirut Press, Beirut, 1998.
3. Karam K. *Le mouvement civil au Liban. Revendications, protestations et mobilisations associatives dans l'après-guerre*. Karthala, Paris, 2006.
4. Kingston P. *Reproducing Sectarianism: Advocacy Networks and The Politics of Civil Society in Post-War Lebanon*. SUNY Press, New York, 2013.
5. Nagle J., Clancy M.A. Power-sharing after Civil War: Thirty Years since Lebanon's Taif Agreement // *Nationalism and Ethnic Politics*. 2019. Vol. 25, No. 1. P. 1–8.
6. Salamey I. Consociationalism in Lebanon and Integrative Options // *International Journal of Peace Studies*. 2009. Vol. 14, No. 2. P. 83–105.
7. Trzciński K. Hybrid Power Sharing: On How to Stabilize the Political Situation in Multi-segmental Societies // *Politeja*. 2018. Vol. 15, No. 5(56). P. 85–107.